

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 27 (2011)

Εκλογές πρώτης, δεύτερης και τρίτης τάξης: κόμματα, ηγεσία, αποχή

Οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο: Κύριες εκλογές "δεύτερης τάξης"

Σταύρος Σκρίνης

doi: [10.12681/sas.808](https://doi.org/10.12681/sas.808)

Copyright © 2015

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σκρίνης Σ. (2015). Οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο: Κύριες εκλογές "δεύτερης τάξης". *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 27, 101–124. <https://doi.org/10.12681/sas.808>

Οι εκλογές για το βασκικό κοινοβούλιο: κύριες εκλογές ‘δεύτερης τάξης’¹

Σταύρος Σκρίνης*

Το άρθρο επιχειρεί να εξετάσει τα αποτελέσματα των εκλογών για το βασκικό κοινοβούλιο, υπό το πρίσμα του μοντέλου των εκλογών δεύτερης τάξης, με σκοπό να καταδείξει την ιδιαίτερη σημασία που έχουν αυτές οι εκλογές για τους βάσκους ψηφοφόρους. Καταρχάς, γίνεται αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο των εκλογών δεύτερης τάξης και στο εκλογικό πλαίσιο της Χώρας των Βάσκων. Στη συνέχεια, συγκρίνονται τα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων των Βάσκων επί τη βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ώστε να καταγραφούν οι τάσεις της εκλογικής συμπεριφοράς που επικρατούν σε αυτές τις ιδιαίτερες αναμετρήσεις.

1. Εισαγωγή

Η πολυεπίπεδη δομή της διοίκησης και, κατά συνέπεια, των πολιτικών συστημάτων διαμορφώνει στα δημοκρατικά κράτη ένα πλαίσιο από εκλογές που αντιστοιχούν σε κάθε επίπεδο διοίκησης. Η διαφοροποίηση μεταξύ των εκλογικών αναμετρήσεων είναι ενδεικτική της σημασίας κάθε μιας από αυτές. Η διαφορά ακριβώς ως προς τη ‘σημαντικότητα’ είναι ο λόγος που οδήγησε ορισμένους πολιτικούς επιστήμονες να μελετήσουν και να συγκρίνουν την εκλογική συμπεριφορά μεταξύ διαφορετικών τύπων εκλογών. Σημείο καμπής σε αυτές τις μελέτες και τις συγκρίσεις αποτέλεσε το θεωρητικό μοντέλο των Reif & Schmitt για τις εκλογές ‘δεύτερης τάξης’. Υποστηρίζεται ότι υπάρχουν συγκεκριμένες τάσεις εκλογικής συμπεριφοράς σχετικά με την προσέλευση και την ψήφο, οι οποίες είναι κοινές σε όλες τις αναμετρήσεις δευτερεύουσας σημασίας, αλλά και στις αναμετρήσεις πρωτεύουσας σημασίας όπως είναι οι εθνικές/γενικές εκλογές.

Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ εκλογών πρωτεύουσας και δευτερεύουσας σημασίας δεν είναι πάντοτε σαφής. Υπάρχουν αναμετρήσεις οι οποίες, αν και δεν αναδεικνύουν την εθνική κυβέρνηση, είναι σημαντικές -εξίσου ή και περισσότερο από εκείνες που διεξάγονται για την εκλογή κυβέρνησης- καθώς το σώμα που ε-

* Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης <skrinis@gmail.com>

κλέγεται έχει πολλές αρμοδιότητες και διαχειρίζεται σοβαρά ζητήματα. Τέτοια είναι η περίπτωση των εκλογών για το βασικό κοινοβούλιο.

Οι συγκεκριμένες εκλογές συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον της επιστημονικής έρευνας εξαιτίας, καταρχάς, της εθνικιστικής ιδεολογίας και του αιτήματος αυτονομίας που διατυπώνεται από την πλειονότητα του βασικού πληθυσμού. Η εκλογική συμπεριφορά, όμως, μελετάται και προκειμένου να διαπιστωθούν συγκλίσεις και αποκλίσεις των βασικών εκλογών από τα εκλογικά πρότυπα που ισχύουν σε εθνικό επίπεδο στην Ισπανία.

2. Εκλογές δεύτερης τάξης

Έναυσμα για τη διατύπωση του μοντέλου των 'εθνικών εκλογών δεύτερης τάξης' [national second order elections] αποτέλεσαν τα χαρακτηριστικά των αναμετρήσεων τόσο των ενδιάμεσων εκλογών των ΗΠΑ όσο και των εκλογών στα κρατίδια της Ομοσπονδιακής Γερμανίας. Σημείο-αφετηρία για τη μελέτη εκλογικών αναμετρήσεων που, μέχρι τότε, βρίσκονταν στη σκιά του επιστημονικού ενδιαφέροντος θεωρείται η δημοσίευση άρθρου των Karlheinz Reif & Hermann Schmitt (1980). Οι συγγραφείς διέκριναν ανάμεσα στις εθνικές εκλογές πρώτης τάξης [first order national elections-FOE] που αντιστοιχούν στις βουλευτικές ή προεδρικές εκλογές κάθε κράτους, από τις οποίες αναδεικνύεται η κεντρική κυβέρνηση, και στις εθνικές εκλογές δεύτερης τάξης [second order national elections -SOE].² Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσεται πληθώρα εκλογικών αναμετρήσεων: δημοτικές, τοπικές, επαρχιακές, οι εκλογές που διεξάγονται για τα καντόνια στην Ελβετία και τα Länder της Γερμανίας, για τους νομοθετικούς εκπροσώπους προεδρικών συστημάτων καθώς και οι επαναληπτικές εκλογές [by-elections] (Norris 1997: 111).

Στο άρθρο του 1980 εξετάστηκε κατά πόσον οι πρώτες ευρωεκλογές, που διεξήχθησαν στις 7 και στις 10 Ιουνίου 1979, αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα εκλογών δεύτερης τάξης. Ωστόσο, οι συγγραφείς έπρεπε πρώτα να διατυπώσουν ένα πλαίσιο συνθηκών και εκλογικής συμπεριφοράς το οποίο θα εφαρμόζαν στις εκλογές αυτές. Η βασική υπόθεση, αλλά και σημείο καινοτομίας του μοντέλου, συμπυκνώνεται στη διαπίστωση ότι μια πολιτική αρένα εκλογών δεύτερης τάξης συνδέεται με την κυρίαρχη πολιτική αρένα που είναι η εθνική [first order political arena-FOPA]. Το αποτέλεσμα των εκάστοτε τοπικών εκλογών [second order political arena-SOPA] είναι σαφώς προσδιορισμένο από εθνικές πολιτικές και την κυρίαρχη εθνική πολιτική αρένα· δηλαδή, τη χρονική στιγμή που λαμβάνουν χώρα οι εκλογές δεύτερης τάξης, η προαναφερθείσα FOPA παίζει σημαντικό, αν όχι καταλυτικό, ρόλο στην αποκαλούμενη SOPA (Reif 1985: 117, Τεπέρογλου & Σκρίνης 2007: 128-9).

Οι Reif & Schmitt τοποθετούν χρονικά, για κάθε κράτος-μέλος, τις εκλογές δεύτερης τάξης μέσα στον εκλογικό κύκλο των εθνικών εκλογών και προβλέπουν ότι στις πρώτες το ποσοστό συμμετοχής θα είναι χαμηλότερο, τα μικρότερα κόμματα καθώς και τα νεότερα θα έχουν δυνατότητες αύξησης της κομματικής τους δύναμης και ότι το ποσοστό των άκυρων ψήφων θα είναι υψηλότερο.³ Τέλος, αναλύουν εκτενώς την κομματική δύναμη των κυβερνητικών κόμμάτων ή συνασπισμών και καταλήγουν ότι είναι σαφέστατα συρρικνωμένη σε σύγκριση με την αντίστοιχη μιας εθνικής αναμέτρησης.⁴

Το θεωρητικό υπόβαθρο που στηρίζει τα παραπάνω είναι η διαπίστωση των δύο συγγραφέων ότι στις εκλογές δεύτερης τάξης τα διακυβευόμενα είναι λιγότερα [less at stake] σε σχέση με εκείνες της πρώτης τάξης (Reif & Schmitt 1980: 9-10), καθώς δεν κρίνεται ποιο κόμμα ή κυβερνητικός συνασπισμός θα αναλάβει τη διακυβέρνηση. Κατ' ουσίαν, η βάση του επιχειρήματος είναι ότι, εφόσον η εκλογική συμπεριφορά στις εκλογές δεύτερης τάξης καθορίζεται από τη FOPA, το κίνητρο για προσέλευση στις κάλπες είναι χαμηλότερο, ιδίως για τους ψηφοφόρους του κυβερνώντος κόμματος, ενώ οι ψηφοφόροι των άλλων κομμάτων βρίσκουν ευκαιρία να εκφράσουν τη δυσαρέσκεία τους προς την κυβέρνηση. Ταυτόχρονα, υπάρχει και το κίνητρο υπερψήφησης μικρότερων κομμάτων που δεν μπορούν να έχουν σημαντικό ρόλο στην κεντρική πολιτική σκηνή. Το κυβερνών κόμμα, επομένως, χάνει τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς αριθμούς, ενώ αντίστροφα κερδίζουν τα άλλα κόμματα.

Η διάσταση ότι τα διακυβευόμενα είναι λιγότερα ορίζεται και ως πρώτος άξονας του μοντέλου και θεωρείται από πολλούς μελετητές των ευρωεκλογών αφετηρία για την κατανόηση της λογικής που διέπει τις εκλογές δεύτερης τάξης. Η μελέτη των Reif & Schmitt στηρίχθηκε αρχικά και στους εξής υπόλοιπους άξονες: τα ιδιαίτερα θέματα [specific issues] της αναμέτρησης, το θεσμικό πλαίσιο των εκλογών, την προεκλογική εκστρατεία, τις μεταβολές στην κύρια πολιτική αρένα και, τέλος, τις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές.⁵

Η αιτία για την καταγραφόμενη διαφοροποίηση της εκλογικής συμπεριφοράς είναι ότι οι ψηφοφόροι θέλουν, με τις επιλογές τους, να στείλουν ένα είδος μηνύματος προς τα πολιτικά κόμματα και τους αρχηγούς τους. Αυτή η συμπεριφορά προκύπτει ιδιαίτερα όταν οι εκλογές δεύτερης τάξης διεξάγονται λίγο πριν από μια εθνική αναμέτρηση, οπότε η εθνική πολιτική σκηνή βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και, ως εκ τούτου, τα κόμματα έχουν ισχυρότερα κίνητρα να προσαρμόσουν τη χάραξη πολιτικών με βάση τα μηνύματα που λαμβάνουν από τους πολίτες.

3. Το Κράτος των Αυτονομιών

Μια από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις για την Ισπανία κατά τη Μετά-βαση⁶ στη δημοκρατία ήταν το 'Κράτος των Αυτονομιών' [Estado de las Autonomías]. Η αναγνώριση αυτονομίας στις κοινότητες ήταν αποτέλεσμα αφενός της αντίδρασης προς τον συγκεντρωτικό τρόπο διοίκησης του ισπανικού κράτους από τον Franco (Hooper 1995: 40)⁷ και αφετέρου του γεγονότος ότι ο τοπικισμός στη χώρα αυτή έχει βαθύτατες ρίζες που ανάγονται στη σύστασή της σε ενιαίο κράτος μετά την ενοποίηση των διαφορετικών βασιλείων της Ιβηρικής Χερσονήσου (Heywood 1995: 11, Gunther, Montero & Botella 2004: 280). Κατά τη Μετά-βαση, τα τοπικιστικά αισθήματα εκφράστηκαν με την ευρεία χρήση της τοπικής ταυτότητας (γλώσσα,⁸ σημαία κ.λπ.), αλλά και με την αίσθηση ότι δεν υπήρχε ισπανικό έθνος αλλά ένα κράτος που αποτελούνταν από διαφορετικές εθντικές ομάδες.

Έτσι, η διευθέτηση του ζητήματος του τοπικισμού και του περιφερειακού εθνικισμού και, συνεπώς, της δομής του κράτους αποτέλεσε αναγκαστικά ένα από τα κύρια μελήματα της πρώτης κυβέρνησης που εξελέγη το 1977 σε σχέση με το Σύνταγμα που θα συνέτασσε. Εξάλλου, και ο ίδιος ο πρωθυπουργός Adolfo Suárez αναγνώριζε ότι, εάν το ζήτημα αυτό δεν αντιμετωπιζόταν αποτελεσματικά, οι προοπτικές για εκδημοκρατισμό θα μειώνονταν εξαιρετικά⁹ αποδεχόμεν, ως εκ τούτου, την ανάγκη για περισσότερη αυτονομία στη διαχείριση των συμφερόντων και στην ανάπτυξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιφέρειας (Πετρίτσόπουλος 1998: 117). Επιπλέον, αυτή η μεταρρύθμιση έπρεπε να γίνει με τρόπο που θα εξασφάλιζε τόσο τη νομιμότητα όσο και την αποτελεσματικότητα, ώστε το νέο σύστημα να είναι βιώσιμο (Mota 1998: 40): εάν αποκεντρωνόταν και προσέγγιζε περισσότερο τους πολίτες, η δομή της διοίκησης του κράτους θα γινόταν πιο αποτελεσματική (Llamazares & Marks 2006: 243). Επιπλέον, τόσο ο καταλανικός όσο και ο βασκικός εθνικισμός επιδίωκαν την αναγνώριση και την αποδοχή του αιτήματός τους για αυτονομία, σύμφωνα με το καθεστώς που είχε εφαρμοστεί κατά την περίοδο της Β' Δημοκρατίας.⁹

Η θέπιση του Κράτους των Αυτονομιών κατέδειξε τη διάθεση να αποδοθεί η δυνατότητα σε όλες τις περιφέρειες να συσταθούν σε Αυτόνομες Κοινότητες. Παράλληλα, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αυτή η προσπάθεια της κεντρικής κυβέρνησης για γενίκευση της διαδικασίας περιφερειοποίησης αποσκοπούσε, ενδεχομένως, και σαφώς ευνοούσε την εμφάνιση νέων 'εθνικών' συνειδησών σε επίπεδο περιφερειών. Αποτέλεσμα αυτής της νέας θεσμικής πραγματικότητας θα ήταν να αποδυναμωθούν οι διεκδικήσεις των παραδοσιακών εθνικών ομάδων και περιφερειών (Πετρίτσόπουλος 1998: 118-20). Από την πλευρά των περιφερειών τώ-

ρα, τα κίνητρα ήταν διαφορετικά και ποικίλα. Για ορισμένες έπαιξε ρόλο η φιλοδοξία για πολιτική ανεξαρτησία και πολιτισμική αυτονομία ενώ για άλλες κίνητρο ήταν η οικονομική ανάπτυξη (Mota 1998: 40). Επίσης, η θέσπιση καταδείκνυε την επιθυμία του κράτους να κρατήσει ισορροπίες μεταξύ των διαφορετικών κοινοτήτων και των πολιτών ώστε να εξασφαλιστεί κατά το δυνατόν η ισονομία και η ισοπολιτεία σε όλες τις περιφέρειες της Ισπανίας (Pérez-Díaz 1993: 199).

Δεν πρέπει επίσης να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, καθώς η κυβέρνηση δεν είχε την απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο, ο Suárez έπρεπε να διαβουλεύεται με τα υπόλοιπα κόμματα ώστε να έχει τις αναγκαίες ψήφους για να προχωρήσει το νομοθετικό έργο και να εξασφαλίσει την αναγκαία στήριξη για το νέο Σύνταγμα. Κατά συνέπεια, τα κόμματα της περιφέρειας βρήκαν την ευκαιρία να διατυπώσουν και να διεκδικήσουν την υλοποίηση των αιτημάτων τους για αποκέντρωση και αυτονομία (Gunther, Montero & Botella 2004: 213 και 288). Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι όλα τα κόμματα (ακόμα και τα μεγάλα, μη περιφερειακά) εκδήλωσαν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τη διάθεσή τους προς την κατεύθυνση της περιφερειοποίησης (Πετρίτσόπουλος 1998: 139, Gibbons 2000: 17, Gunther, Montero & Botella 2004: 281 και 288).

4. Στοιχεία του βασικού πολιτικού συστήματος

Η Αυτόνομη Κοινότητα της Χώρας των Βάσκων έχει ευρείες νομοθετικές και εκτελεστικές αρμοδιότητες, γεγονός που τη διακρίνει από τις υπόλοιπες αυτόνομες κοινότητες (Pérez-Díaz 1993: 185, Martínez de Albeniz 2005: 48-9). Η κατανομή των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων καθορίζεται από το τοπικό συνταγματικό κείμενο [Estatuto de Guernica]. Έχει δικό της κοινοβούλιο και κυβέρνηση. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, η Αυτόνομη Κοινότητα της Χώρας των Βάσκων είναι μια συνομοσπονδία των τριών επαρχιών που διέπονται από την αρχή της πολιτικής ισότητας. Μαζί με τη βασική κυβέρνηση, οι τοπικές αντιπροσωπείες [diputaciones forales] κάθε επαρχίας αποτελούν τους κύριους διοικητικούς θεσμούς της Χώρας των Βάσκων (Laiz Castro 2003: 124, Martínez de Albeniz 2005: 54). Οι βάσκοι πολίτες εκλέγουν 75 βουλευτές (25 σε κάθε επαρχία) που στελεχώνουν το τοπικό κοινοβούλιο για τετραετή θητεία και οι οποίοι, με τη σειρά τους, εκλέγουν τον Πρόεδρο [Lehendakari] της βασικής κυβέρνησης. Αυτός ορίζει τους προϊσταμένους των τοπικών 'υπουργείων' [Departamentos], τα οποία διαχειρίζονται μεγάλο εύρος αρμοδιοτήτων: τη γεωργία, τη βιομηχανία, τον πολιτισμό, τις μεταφορές καθώς επίσης την είσπραξη της φορολογίας¹⁰ και τη δημόσια τάξη μέσω της αυτόνομης βασικής αστυνομίας [Ertzaintza] (Bilbao 1983, Lavroff 1985: 21-2, Couffignal 1993: 109-10, Heywood 1995: 145-6, Hooper 1995:

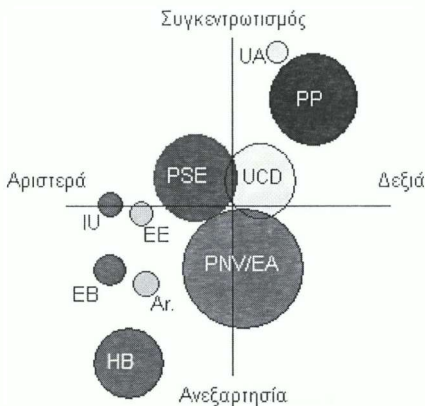
43). Η δομή της τοπικής κυβέρνησης είναι πανομοιότυπη με την οργάνωση της ισπανικής (κεντρικής) κυβέρνησης (Gibbons 2000: 28).

Τα κόμματα που λαμβάνουν μέρος στις βασικές εκλογές διακρίνονται σε εθνικιστικά (τοπικά) και τα 'εθνικά' (κόμματα επικρατείας [statewide parties]). Τα βασικότερα εθνικιστικά κόμματα, το PNV (Βασικό Εθνικιστικό Κόμμα), η ΕΑ (Βασική Αλληλεγγύη) και η HB (Λαϊκή Ενότητα), διεκδικούσαν αρχικά, μετά τη Μετάβαση, στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και τις αρχές εκείνης του 1980, την αυτονομία της Χώρας των Βάσκων. Όταν όμως χορηγήθηκε σχετική αυτονομία σε όλες τις κοινότητες της Ισπανίας, στόχος τους έγινε η ανεξαρτησία. Από την άλλη, τα μεγάλα εθνικά κόμματα, δηλαδή το PP και το PSE, τάσσονται υπέρ των δύο συνταγμάτων, του τοπικού βασικού *Estatuto de Guernica* και του εθνικού *Constitución*, εφόσον αυτά εξασφαλίζουν την ενότητα της Ισπανίας.

Για να αναπαραστήσουμε σε γράφημα την ιδεολογική τοποθέτηση των κομματικών σχηματισμών, προκρίνουμε το σχήμα των Lipset & Rokkan (1967), δηλαδή τον συνδυασμό δύο αξόνων που τέμνονται, καθόσον στην περίπτωση της Χώρας των Βάσκων εντοπίζεται η συνύπαρξη δύο διαιρετικών τομών (Llera Ramo 1993, Ahedo 2005: 181). Με τη βοήθεια του σχήματος αυτού αποτυπώνονται καλύτερα οι σχάσεις (διαιρετικές τομές) και το συγκρουσιακό τους υπόβαθρο που χαρακτηρίζουν τη βασική κοινωνία, καθώς και η θέση που καταλαμβάνουν (ή καταλάμβαναν) τα κόμματα ταυτόχρονα και στους δύο αυτούς άξονες. Ο οριζόντιος άξονας αντιστοιχεί στην ταξική διαιρετική τομή και ο κάθετος στην περιφερειακή/εθνικιστική, η οποία πηγάζει από τα ιστορικά και πολιτικά χαρακτηριστικά που δημιούργησαν τις πολιτικές αντιλήψεις και εθνοτικές ταυτότητες (Linz & Montero 2002: 181). Το σημείο που τέμνονται οι δύο άξονες αντιστοιχεί στον κεντρώο πολιτικό χώρο και στην επιδίωξη της αυτονομίας.

Αριστερά και υπέρ της ανεξαρτησίας, όπως βλέπουμε στο Διάγραμμα 1, τίθεται η HB (ως HB ή EH ή EHAK). Περισσότερο υπέρ της αυτοδιάθεσης και, ίσως, ενός πιο ομοοπονδιακού συστήματος, τίθενται η λίστα Aralar και η EB, η οποία ως IU τασσόταν εξίσου αριστερά, αλλά πιο κοντά στην αυτονομία. Στο ίδιο περίπου σημείο, αν και πιο κοντά στο πολιτικό κέντρο από την IU, ήταν η σοσιαλδημοκρατική ΕΕ προτού ενωθεί με το PSE. Μετά τη συνένωση αυτών των δύο οργανώσεων, το PSE αύξησε την επιρροή του και προς τα αριστερά αλλά και προς θέσεις που διεκδικούν περισσότερη αυτονομία για τη Χώρα των Βάσκων από την κεντρική εξουσία. Ο κεντρώος και κεντροδεξιός εθνικιστικός χώρος μονοπωλείται από το PNV και την ΕΑ. Η UCD καταλάμβανε το κέντρο του άξονα Αριστεράς-Δεξιάς, με περισσότερο δεξιές αποκλίσεις και ήταν υπέρ της αυτονομίας, την οποία εξάλλου θέσπισε η κυβέρνηση Suárez. Το PP και η UA –όταν συμμετείχε– τίθενται υπέρ περισσότερο συγκεντρωτικών απόψεων και τοποθετούνται σαφώς πιο δεξιά από τα υπόλοιπα κόμματα.

Διάγραμμα 1:
Η τοποθέτηση των κομμάτων στους άξονες Αριστεράς-Δεξιάς
και Συγκεντρωτισμού-Ανεξαρτησίας

Όπως διαπιστώνουν πολιτικοί αναλυτές για τις διαιρετικές τομές στην Ισπανία, η οριζόντια (ταξική) διαιρετική τομή είναι λιγότερο σημαντική από την κάθετη (περιφερειακή) (Dogan 2002: 106-7, Linz & Montero 2002: 176 και 178). Η διαπίστωση αυτή ισχύει πολύ περισσότερο στη βασκική περίπτωση, στην οποία ο κάθετος άξονας αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία λόγω του εθνικιστικού ζητήματος. Να σημειωθεί ότι ειδικά στην υπό εξέταση περίπτωση υπάρχουν εθνικιστικά κόμματα τα οποία δεν ανταγωνίζονται μόνο τα κόμματα επικρατείας αλλά ανταγωνίζονται και μεταξύ τους μέσα στο πλαίσιο ενός διακριτού περιφερειακού κομματικού συστήματος (Pérez-Nievas & Fraile 2000: 2, Linz & Montero 2002: 181, Moya 2003: 310).

5. Όροι διεξαγωγής των εκλογών: εκλογικός νόμος και εκλογικό σύστημα

Σύμφωνα με το άρθρο 10§3 του Estatuto de Guernica η Αυτόνομη Κοινότητα της Χώρας των Βάσκων έχει το δικαίωμα να νομοθετεί σχετικά με τις εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο. Ο νόμος 5/1990 της βασκικής κυβέρνησης προσδιορίζει επακριβώς τους κανόνες διενέργειας αυτών των εκλογών.¹¹

Το εκλογικό σύστημα που χρησιμοποιείται για την κατανομή των εδρών είναι το σύστημα d'Hondt με κλειστές λίστες, και οι βουλευτές κάθε κόμματος εκλέγονται από κλειστή λίστα για κάθε εκλογική περιφέρεια. Το ίδιο σύστημα ισχύει σε όλες τις εκλογές στην Ισπανία, από τα δημοτικά και περιφερειακά συμβούλια (που υπάρχουν μόνο στη Χώρα των Βάσκων), τα κοινοβούλια των Αυτόνομων Κοινοτήτων, τις εκλογές για το Ευρωκοινοβούλιο μέχρι και το Κογκρέσο (Κάτω Βουλή) στο γενικό κοινοβούλιο της Μαδρίτης [Cortes Generales]. Επιπλέον εφαρμόζεται χωρίς τροποποιήσεις ή αναθεωρήσεις από τις πρώτες εκλογές μετά τη Μετάβαση. Ο συνδυασμός αυτών των στοιχείων καθιστά το εκλογικό υπόβαθρο αρκετά σταθερό. Συνεπώς, όσον αφορά το μοντέλο των εκλογών δεύτερης τάξης, διαπιστώνουμε ότι το σταθερό αυτό υπόβαθρο εκμηδενίζει την επίδραση της παραμέτρου του θεσμικού πλαισίου στη μελέτη και την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς στις εκλογές για το βασκικό κοινοβούλιο.

Πίνακας 1α: Οι έδρες των κομμάτων στο βασκικό κοινοβούλιο

	1980	1984	1986	1990	1994	1998	2001	2005	2009
PNV	25	32	17	22	22	21	33	29	30
EA	x	x	13	9	8	6			1
HB/ΕΗ/ΕΗΑΚ	11	11	13	13	11	14	7	9	x
EE	6	6	9	6	x	x	x	X	x
Aralar	x	x	x	x	x	x	x	1	4
PCE/EB	1	0	0	0	6	2	3	3	1
PSE	9	19	19	16	12	14	13	18	25
PP	2	7	2	6	11	16	19	15	13
UA	x	x	x	3	5	2		0	x
UCD/CDS	6	x	2	0	x	x	x	X	x
UPD	x	x	x	x	x	x	x	X	1
Σύνολο	60	75	75	75	75	75	75	75	75

Πίνακας 1β: Η αποχή στις εκλογές για το βασκικό κοινοβούλιο

	1980	1984	1986	1990	1994	1998	2001	2005	2009
Αποχή	40,24	31,51	30,38	39,01	40,31	30,01	21,03	32,00	35,32

Πίνακας 1γ: Τα ποσοστά των κομμάτων στο βασικό κοινοβούλιο (%)

	1980	1984	1986	1990	1994	1998	2001	2005	2009
PNV	38,1	42,0	23,7	28,5	29,8	28,0	42,7	38,7	38,6
EA	x	x	15,8	11,4	10,3	8,7			3,7
HB/ΕΗ/ΕΗΑΚ	16,6	14,7	17,5	18,3	16,3	17,9	10,1	12,4	
EE	9,8	8,0	10,9	7,8	x	x	x	X	x
Aralar	x	x	x	x	x	x	x	2,3	6,0
PCE/EB	4,0	1,4	1,1	1,4	9,2	5,7	5,6	5,4	3,5
PSE	14,2	23,1	22,1	19,9	17,1	17,6	17,9	22,7	30,7
PP	4,8	9,4	4,9	8,2	14,4	20,1	23,1	17,4	14,1
UA	x	x	x	1,4	2,7	1,3		0,3	x
UCD/CDS	8,5	x	3,5	0,7	x	x	x	X	x
UPD	x	x	x	x	x	x	x	X	2,2
Λοιπά	4,0	1,4	0,5	2,4	0,2	0,7	0,6	0,8	1,3
Σύνολο	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Departamento de Interior, Gobierno Vasco

6. Ανάλυση των εκλογών στην Αυτόνομη Κοινότητα της Χώρας των Βάσκων

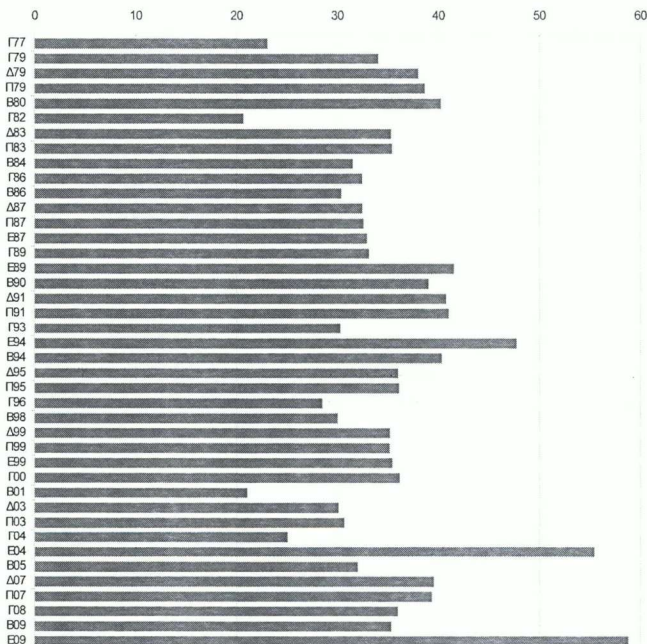
Η επανίδρυση του ισπανικού κράτους, με τη θέσπιση του συστήματος των Αυτόνομων Κοινοτήτων, δημιούργησε ένα πολυεπίπεδο σύστημα που ευνοεί τον πολιτικό ανταγωνισμό. Οι Pallarés & Keating (2003: 252) εξέτασαν συνολικά τις εκλογές για τις τοπικές κυβερνήσεις σε σύγκριση με τις γενικές εκλογές από το 1977 ως το 2001, υπό το πρίσμα του θεωρητικού μοντέλου των εκλογών δεύτερης τάξης, και κατέληξαν ότι οι αναμετρήσεις αυτές μπορούν να εκληφθούν ως δεύτερης τάξης, με μικρότερα ποσοστά εκλογικής συμμετοχής και αποτελέσματα που αναδεικνύουν και αντικατοπτρίζουν την κύρια πολιτική σκηνή, με μειωμένα ποσοστά για τα μεγάλα κόμματα και αυξημένα ποσοστά για τα «μικρότερα» τοπικά κόμματα. Ωστόσο, στη Χώρα των Βάσκων καταγράφηκε διάσταση μεταξύ του ισπανικού και του βασκικού επιπέδου διακυβέρνησης, γεγονός που καθιστά τη μελέτη της βασκικής περίπτωσης ιδιαίτερος ενδιαφέρονσα.

6.1 Η εξέλιξη της αποχής/συμμετοχής

Μετά από 41 αναμετρήσεις (9 εκ των οποίων για την τοπική κυβέρνηση) έχει διαμορφωθεί μια γενική τάση ως προς την εκλογική αποχή στη Χώρα των Βάσκων. Με σειρά μεγέθους, στα Διαγράμματα 2α και 2β παρατηρούμε ότι η αποχή είναι μικρότερη στις γενικές εκλογές. Ακολουθεί η αποχή στις εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο, ενώ με μικρή διαφορά έπονται οι δημοτικές και περιφερειακές εκλογές. Η εκλογική αποχή στις ευρωεκλογές είναι, με διαφορά, η υψηλότερη. Επίσης, αν και οι περιφερειακές και οι δημοτικές εκλογές διενεργούνται την ίδια μέρα, δηλαδή στο ίδιο προεκλογικό κλίμα και την ίδια στιγμή του εκλογικού κύκλου, παρατηρείται –έστω και μικρή– διαφορά στη συμμετοχή.¹² Αυτό υποδηλώνει ότι και μεταξύ των εκλογών ίδιας τάξης, ακόμα και αν λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα, το εκλογικό σώμα επιλέγει να ιεραρχήσει ποιες θεωρεί πιο σημαντικές από τις υπόλοιπες ή, τουλάχιστον, να εκφράσει διαφορετική εκλογική συμπεριφορά.

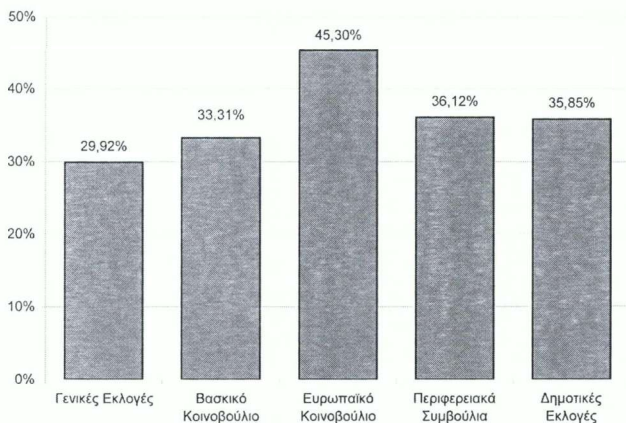
Σύμφωνα με τα ανωτέρω στοιχεία, επιβεβαιώνεται η υπόθεση του μοντέλου των Reif & Schmitt περί αύξησης της εκλογικής αποχής σε εκλογές δεύτερης τάξης. Επιπλέον, όμως, μεταξύ των εκλογών δεύτερης τάξης στη Χώρα των Βάσκων, οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο είναι αυτές με την υψηλότερη εκλογική συμμετοχή διαχρονικά.

Διάγραμμα 2α: Εκλογική αποχή στη Χώρα των Βάσκων, 1977-2009

Πηγή: Departamento de Interior, Gobierno Vasco. Σημείωση: Τα ποσοστά των γενικών εκλογών παρουσιάζονται στις στήλες με «Γ» πριν από τα δύο τελευταία ψηφία του έτους. Αντίστοιχα, το «Δ» χρησιμοποιείται για τις δημοτικές εκλογές, το «Π» για τις εκλογές για τα περιφερειακά Συμβούλια, το «Β» για τις εκλογές του βασικού κοινοβουλίου και, τέλος, το «Ε» για τις ευρωεκλογές.

Διάγραμμα 2β : Μέσος όρος αποχής ανά τύπο εκλογών

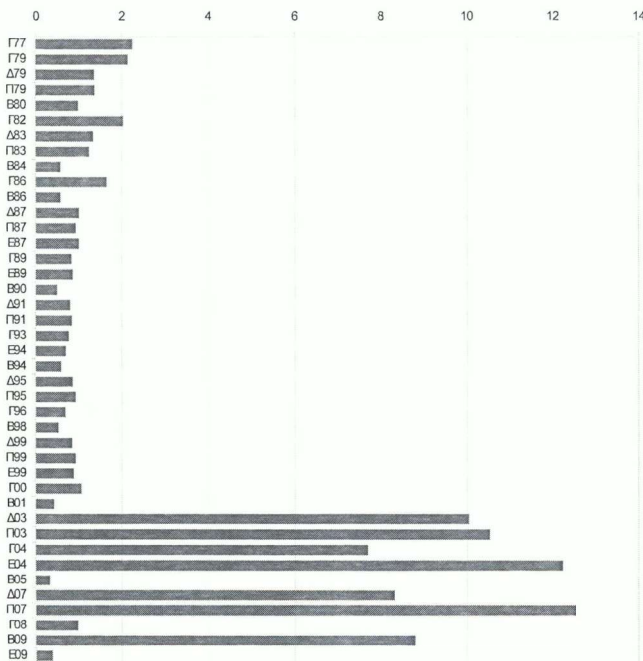
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το Departamento de Interior, Gobierno Vasco.

6.2 Η εξέλιξη άκυρης ψήφου

Η πρώτη και σημαντικότερη παρατήρηση (βλ. Διάγραμμα 3α) σε σχέση με την εξέλιξη της άκυρης ψήφου έχει να κάνει με τις εκλογικές αναμετρήσεις από το 2003 και εξής. Σε αυτές δεν συμμετείχε η λίστα Batasuna, η οποία είχε τεθεί εκτός νόμου, ή κάποια άλλη λίστα στη θέση της η οποία εξέφραζε την εθνικιστική Αριστερά [ezkerra abertzale]. Ο πυρήνας των παλιών ψηφοφόρων της HB και του ΕΗ προσήλθε στις εκλογές, χωρίς όμως να επιλέξει κάποιο άλλο κόμμα: προτίμησε την άκυρη ψήφο. Στις εκλογές του 2005 το ΕΗΑΚ προσφέρθηκε να αντιπροσωπεύσει τους ψηφοφόρους της εθνικιστικής Αριστεράς στο βασκικό κοινοβούλιο και συγκέντρωσε 12,5% των ψήφων, ενώ όσες φορές είχε συμμετάσχει στο παρελθόν δεν είχε ξεπεράσει το 1%.

Επειδή τα στοιχεία της περιόδου 2003-2009 επηρεάζουν τη γενικότερη εικόνα της άκυρης ψήφου, χωρίς να επιδρούν το ίδιο σε όλους τους τύπους εκλογών δεδομένου ότι το συγκεκριμένο διάστημα δεν πραγματοποιήθηκαν εκλογές για το τοπικό κοινοβούλιο, η σύγκριση των μέσων όρων της άκυρης ψήφου γίνεται ξεχωριστά για τις εκλογές μέχρι το 2001 και συνολικά για όλες τις αναμετρήσεις ως και το 2009 (Διάγραμμα 3β).

Διάγραμμα 3α: Ποσοστό ακύρων ψηφοδελτίων σε κάθε αναμέτρηση, 1977-2009

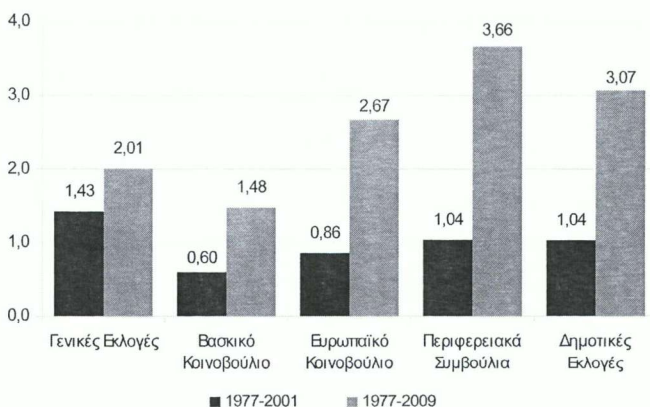

Πηγή: Departamento de Interior, Gobierno Vasco

Όπως φαίνεται πολύ καθαρά από το ακόλουθο Διάγραμμα 3β, το μικρότερο ποσοστό άκυρης ψήφου καταγράφεται στις εκλογές του βασικού κοινοβουλίου. Στις ευρωεκλογές δεν καταγράφεται μεγάλο ποσοστό, κυρίως επειδή το ποσοστό της εκλογικής αποχής σε αυτές τις αναμετρήσεις είναι πολύ μεγαλύτερο. Το ποσοστό για τις γενικές εκλογές επηρεάζεται αυξητικά από τις πρώτες αναμετρήσεις (1977-1982) όταν ακόμα δεν είχε παγιωθεί το κομματικό και το πολιτικό σύστημα. Τα μέσα ποσοστά άκυρων ψήφων στις δημοτικές και περιφερειακές εκλογές είναι τα ίδια, αν και δεν είναι ίσα σε κάθε αναμέτρηση. Χωρίς να υπερεκτιμώνται οι

διαφορές μεταξύ των μέσων ποσοστών ανά τύπο εκλογικής αναμέτρησης, μπορούμε να πούμε ότι το χαμηλό ποσοστό άκυρης ψήφου –σε συνδυασμό με το χαμηλό ποσοστό εκλογικής αποχής– υποδηλώνει τη σοβαρότητα και την προσοχή με την οποία αντιμετωπίζει το εκλογικό σώμα τις εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο.

Διάγραμμα 3β: Μέσο ποσοστό ακύρων ψηφοδελτίων ανά τύπο εκλογών

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το Departamento de Interior, Gobierno Vasco

6.3 Εξέλιξη των ποσοστών των κομμάτων

Στην παρουσίαση και την ανάλυση των τάσεων που επικρατούν διαχρονικά στην εξέλιξη των ποσοστών των κομμάτων δεν εξετάζουμε τα κόμματα ένα προς ένα, αλλά σε τρεις ενότητες. Πρώτα, αναφερόμαστε στα κόμματα που έχουν κυβερνήσει την Ισπανία (UCD, PSOE και PP), ώστε να ελεγχθεί αν η θέση καθενός στην κυβέρνηση ή στην αντιπολίτευση συσχετίζεται με αύξηση ή μείωση στα ποσοστά του στις δευτερεύουσες αναμετρήσεις. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η πορεία των σημαντικών τοπικών κομμάτων (PNV και HB) προκειμένου να εξεταστεί κατά πόσον αναδεικνύεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του βασικού εθνικού στο τοπικό κομματικό σύστημα. Τέλος, αναφερόμαστε στα υπόλοιπα –

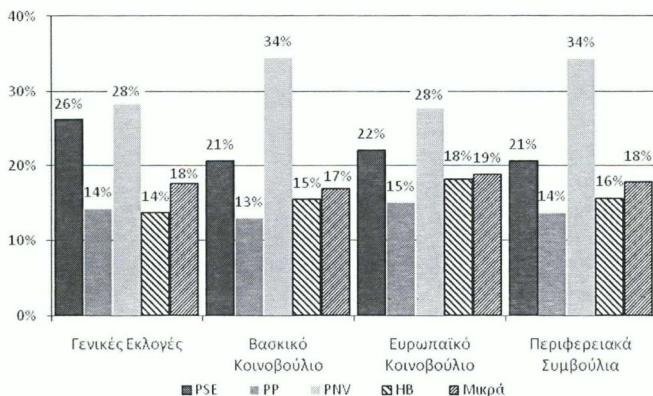
μικρά- κόμματα για να ελεγχθεί εάν επαληθεύεται η υπόθεση του μοντέλου που θέλει αύξηση των ποσοστών τους.

6.3.1 Κυβερνητικά κόμματα

Όπως προκύπτει από τα Διαγράμματα 4 και 5, τόσο το PSOE όσο και το PP (αλλά και η UCD, στις αρχές τις δεκαετίας του 1980), παρουσιάζουν πιο ψηλά ποσοστά ψήφου στις γενικές εκλογές και στις αναμετρήσεις για το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Η υπόθεση που θέλει τα μεγάλα κόμματα να έχουν πτώση των ποσοστών τους στις εκλογές δεύτερης τάξης που διενεργούνται μέσα στον εκλογικό κύκλο πρώτης τάξης επιβεβαιώνεται σαφέστατα σε αυτή την περίπτωση. Παρατηρείται επίσης ότι, μεταξύ των εκλογών δεύτερης τάξης, συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά τους στις ευρωεκλογές. Δηλαδή, κατά μέσο όρο κερδίζουν περισσότερους ψήφους στις γενικές εκλογές και στις ευρωεκλογές (Διάγραμμα 4). Οι μέσοι όροι για τις βασικές (Β) και τις επαρχιακές (Π) εκλογές είναι περίπου ίσοι. Το PSOE και το PP είναι κόμματα 'επικρατείας' και αποδίδουν καλύτερα σε εκλογές που λαμβάνουν χώρα σε πανεθνικό επίπεδο.

Διάγραμμα 4:

Μέσος όρος εκλογικών ποσοστών των κομμάτων ανά τύπο αναμέτρησης.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από το Departamento de Interior, Gobierno Vasco.

Ένα δεύτερο δεδομένο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι στις αναμετρήσεις που διεξάγονται μέσα στον εθνικό κύκλο, καθένα από τα δύο κυβερνητικά κόμματα καταγράφει σχετικά καλύτερα αποτελέσματα όταν βρίσκεται στην κυβέρνηση παρά όταν βρίσκεται στην αντιπολίτευση. Στο Διάγραμμα 5 είναι σαφές ότι στις περιόδους 1982-1996 και 2004-2011, που κυβερνούσε το PSOE, αλλά και την περίοδο 1996-2004 που κυβερνούσε το PP, τα ποσοστά ψήφου καθενός από αυτά τα κόμματα ήταν καλύτερα σε σχέση με τις περιόδους που βρίσκονταν στην αντιπολίτευση. Αυτό επιβεβαιώνει τη θεωρία σύμφωνα με την οποία η κόρια πολιτική αρένα επηρεάζει και τη δευτερεύουσα.

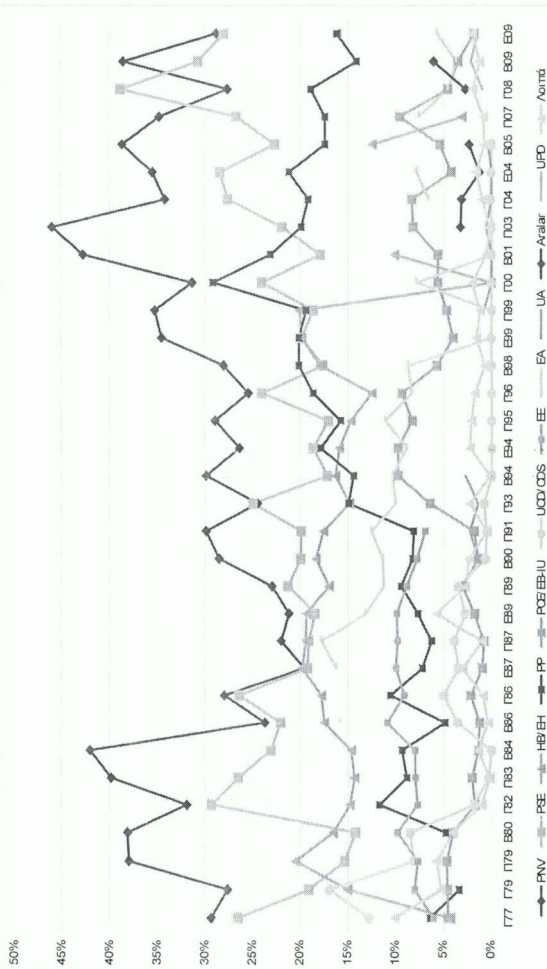
6.3.2 Σημαντικά τοπικά κόμματα

Τα ποσοστά για τα δύο εθνικιστικά κόμματα δεν μπορούν να συγκριθούν απόλυτα με αυτά των δύο μεγάλων κομμάτων, καθώς το PNV άλλοτε συνεργάζεται με την ΕΑ και άλλοτε όχι, ενώ η παράταξη που εκφράζει πολιτικά την ΕΤΑ, από την ψήφιση του οργανικού νόμου 6/2002 –που είναι γνωστός ως Νόμος των Κομμάτων– και εξής είτε δεν συμμετέχει καθόλου (αποχή στην αναμέτρηση 2000, εκτός νόμου από τις εκλογές του 2003 και εξής) είτε έχει εξυπηρετηθεί μέσα από άλλη κομματική λίστα (ΕΗΑΚ το 2005). Ειδικότερα, η σύγκριση των μέσων εκλογικών επιδόσεων μπορεί να καταστεί παραπλανητική. Στην περίπτωση αυτών των κομμάτων είναι πιο δόκιμη η σύγκριση της διαχρονικής εξέλιξης της απήχησης τους, όπως καταγράφεται στο Διάγραμμα 5.

Μπορούν, ωστόσο, να γίνουν ορισμένες εκτιμήσεις. Δεδομένου ότι το PNV είναι το ισχυρότερο κόμμα σε όλες –με ελάχιστες εξαιρέσεις– τις αναμετρήσεις που έχουν διεξαχθεί στη Χώρα των Βάσκων, είτε πρόκειται για τοπικές είτε για πανεθνικές εκλογές, παρότι πρόκειται τοπικό κόμμα το οποίο, σε επίπεδο ισπανικής επικράτειας, κατατάσσεται μεταξύ τέταρτης και πέμπτης θέσης –επομένως, ανήκει στα μικρά κόμματα–, οι θεωρίες περί εκλογικού κύκλου επιβεβαιώνονται (με εξαίρεση την περίοδο κρίσης μεταξύ 1986 και 1989). Αν, όμως, επικεντρωθεί η ανάλυση στο βασκικό πολιτικό και κομματικό σύστημα, τότε αναδεικνύεται με σαφήνεια η σημασία και η κρισιμότητα που έχουν για το συγκεκριμένο κόμμα οι εκλογές για το βασκικό κοινοβούλιο, αλλά και ο ρόλος που του επιφυλάσσει το εκλογικό σώμα των Βάσκων.

Η εθνικιστική Αριστερά –ως HB, EH ή ΕΗΑΚ– λόγω του νόμου 6/2002 στερήθηκε τα τελευταία χρόνια το δικαίωμα συμμετοχής σε εκλογές. Στις αναμετρήσεις τόσο για το κοινοβούλιο της Μαδρίτης όσο και για αυτό της Βιτόρια, τα εκλογικά ποσοστά που έχει συγκεντρώσει η παράταξη είναι χαμηλότερα από αυτά για το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και για τα περιφερειακά συμβούλια. Μια εξήγηση μπορεί να αποτελεί το γεγονός πως, παρότι συμμετείχε στις εκλογές και εξέλεγε αντι-

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη της εκλογικής δύναμης στις εκλογικές αναμετρήσεις στη Χώρα των Βάσκων
(Dep. de Interior, Gobierno Vasco)

προσώπους, αυτοί δεν εμφανίζονταν στα αντίστοιχα σώματα: απείχαν συστηματικά καθώς θεωρούν τα δύο όργανα ισπανικούς θεσμούς τους οποίους δεν θέλουν να νομιμοποιούν με την παρουσία τους, αλλά επιδιώκουν να υπονομεύουν με τη συστηματική απουσία τους. Ένας εθνικιστής ψηφοφόρος, λοιπόν, ίσως τείνει να ψηφίσει το PNV ή την EA στις εκλογές αυτών των δύο τύπων (για το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και για τα περιφερειακά συμβούλια), ώστε να εξασφαλίσει την πλειοψηφία του εθνικιστικού μπλοκ έναντι των σοσιαλιστών και της ισπανικής Δεξιάς. Είναι, πάντως, χαρακτηριστικό ότι τα χαμηλότερα ποσοστά της παράταξης καταγράφονται στις γενικές εκλογές. Όποιες και αν είναι οι αιτίες για αυτή την εκλογική συμπεριφορά, το αποτέλεσμα είναι πως επιβεβαιώνεται η υπόθεση του Reif (1997: 118), ότι στις εκλογές όπου τα διακυβευόμενα είναι λιγότερα τα μικρότερα ή τα πιο ακραία κόμματα αυξάνουν τα ποσοστά τους –στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για την πιο ακραία λίστα στο βασκικό και το ισπανικό κομματικό σύστημα.

6.3.3 Άλλες λίστες

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, τα μικρότερα κόμματα έχουν σχετικά χαμηλότερα ποσοστά στις ενδοκοινοτικές εκλογές από ό,τι στις εκλογές 'επικρατείας' και αυτό εξηγείται από τον αριθμό των κομμάτων που συμμετέχουν σε κάθε αναμέτρηση. Μεταξύ των γενικών και των ευρωπαϊκών εκλογών, τα μικρά κόμματα συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ποσοστό στις εκλογές με τη μικρότερη οημασία. Το ίδιο συμβαίνει και μεταξύ των 'ενδοκοινοτικών' εκλογών.

Επομένως, με κριτήριο την απόδοση των λοιπών κομμάτων, οι βασικές εκλογές δεν θα πρέπει να θεωρηθούν εκλογές δεύτερης τάξης. Οι ψηφοφόροι στρέφονται προς μεγαλύτερους σχηματισμούς οι οποίοι έχουν περισσότερες πιθανότητες εκλογικής επιτυχίας.

7. Συμπεράσματα

Το θεωρητικό μοντέλο των εκλογών δεύτερης τάξης, όπως αυτό διατυπώθηκε από τους Reif & Schmitt, αν και αρχικώς εφαρμόστηκε στη μελέτη των αναμετρήσεων του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, αποτελεί την πληρέστερη προσέγγιση για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς σε κάθε είδους εκλογές που λαμβάνουν χώρα εντός του εθνικού εκλογικού κύκλου.

Η παράμετρος των 'λιγότερων διακυβευμένων' είναι η πιο σημαντική για τους εκλογολόγους και αυτή στην οποία επικεντρώνονται οι αναλύσεις, λόγω των υποθέσεων και των μετρήσιμων συνεπειών που περιλαμβάνει. Σύμφωνα, λοιπόν, με το μοντέλο, στις εκλογές δεύτερης τάξης, επειδή δεν διακυβεύεται η κεντρική

κυβέρνηση του κράτους, οι ψηφοφόροι εκφράζονται πιο ελεύθερα οπότε παρατηρούνται αύξηση στην αποχή και αύξηση στα ποσοστά των ακύρων ψηφοδελτίων, απώλειες στην εκλογική δύναμη των κυβερνητικών κομμάτων και κέρδη για τα μικρά κόμματα.

Είναι σημαντικό ότι έχει αποδειχθεί πως το μοντέλο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλους τύπους εκλογών δεύτερης τάξης, πέρα από τις ευρωεκλογές. Επιπλέον, έχει τεκμηριωθεί η βασική διάκριση μεταξύ των πιο σημαντικών, εθνικών, εκλογών και των λιγότερο σημαντικών, υπόλοιπων τύπων εκλογικής αναμέτρησης. Υπ' αυτή την έννοια κατέστη εξαιρετικά ενδιαφέρον να μελετηθεί η περίπτωση των εκλογών στη Χώρα των Βάσκων και να εξακριβωθεί η σημασία που τους αποδίδεται από τους εκλογείς.

Οι περισσότερες βασικές εκλογές διεξήχθησαν είτε μέσα σε κλίμα έντασης, πόλωσης και τρομοκρατικών ενεργειών είτε αμέσως μετά. Αυτό το κλίμα συνένεινε ώστε να αποκτήσουν εξαιρετικό ενδιαφέρον οι αναμετρήσεις όχι μόνο για την ίδια τη βασική κοινωνία, αλλά και για την κεντρική κυβέρνηση στη Μαδρίτη και, κατ' επέκταση, για ολόκληρη την Ισπανία. Η κινητοποίηση των ηγετικών στελεχών του PSOE, του PP και της IU για επισκέψεις στις μεγάλες βασικές πόλεις αποτελούν πλέον αναπόσπαστο στοιχείο των προεκλογικών εκστρατειών των κομμάτων επικρατείας, όπως εξάλλου και η δημοσιογραφική κάλυψη και προβολή των αναμετρήσεων σε πανεθνικό επίπεδο.

Ως προς τη βασική παράμετρο του μοντέλου και τις άμεσα μετρήσιμες υποθέσεις για τις τάσεις εκλογικής συμπεριφοράς που αυτό θέτει, προκειμένου να διαφανεί η κύρια ή δευτερεύουσα σημασία μιας αναμέτρησης, ανατρέψαμε και επαναδιατυπώσαμε το ερώτημα. Αντί, λοιπόν, το ζητούμενο να είναι κατά πόσον οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο είναι πρώτης ή δεύτερης τάξης, ρωτήσαμε σε ποιον τύπο αναμετρήσεων μέσα στο βασικό σύστημα αποδίδονται χαρακτηριστικά κύριων εκλογών: σε ποιες καταγράφεται η μεγαλύτερη εκλογική προσέλευση, σε ποιες μειώνονται τα άκυρα ψηφοδέλτια, σε ποιες το κυβερνητικό κόμμα αποσπά μεγαλύτερα ποσοστά και σε ποιες τα μικρά κόμματα έχουν απώλειες;

Η προσέλευση στις κάλπες, η οποία καταγράφεται πολύ κοντά σε αυτή των γενικών εκλογών, καθώς και το μικρό ποσοστό ακύρων ψηφοδελτίων –το μικρότερο μεταξύ όλων των τύπων εκλογών–, υποδεικνύουν ότι οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο είναι αναμετρήσεις 'κύριας σημασίας': μέσω αυτών οι Βάσκοι επιδιώκουν να ακουστεί η φωνή τους και να καταγραφούν οι διαφορετικές απόψεις τους υπέρ του ενός ή του άλλου πολιτικού σχηματισμού. Το PNV, ως το κόμμα που ήλεγχε την τοπική κυβέρνηση αδιάκοπα, από τις πρώτες εκλογές του 1980 ως το 2009, σημείωνε αύξηση στα ποσοστά του σε κάθε αναμέτρηση για το τοπικό κοινοβούλιο. Εντοπίστηκε όμως και το φαινόμενο το κόμμα που ελέγχει την κε-

ντρική –ισπανική– κυβέρνηση να έχει και αυτό καλύτερες επιδόσεις στις συγκεκριμένες εκλογές. Ξεκινώντας από την UCD, συνεχίζοντας με το PSOE, περνώντας στο PP και πάλι στο PSOE, παρατηρείται ότι κάθε ένα από αυτά τα κόμματα, κατά τις περιόδους που κυβερνά στη Μαδρίτη, έχει μεν χαμηλότερα ποσοστά στις εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο σε σχέση με τις γενικές εκλογές, αλλά όχι το ίδιο χαμηλά με τις υπόλοιπες αναμετρήσεις όταν είναι στην αντιπολίτευση. Αντίθετα, τα μικρά κόμματα έχουν απώλειες στις πρώτες και συγκεντρώνουν, κατά μέσο όρο, λίγο χαμηλότερα ποσοστά από ό,τι στις γενικές εκλογές και αρκετά χαμηλότερα ποσοστά στους άλλους τύπους αναμετρήσεων. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι οι γενικές και οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο μοιράζονται χαρακτηριστικά εκλογών κύριας σημασίας.

Στις τελευταίες, η εκλογική συμπεριφορά παραπέμπει περισσότερο στις ισπανικές γενικές εκλογές παρά στις υπόλοιπες δεύτερης τάξης αναμετρήσεις που διεξάγονται στην Ισπανία γενικά και στην Αυτόνομη Κοινότητα της Χώρας των Βάσκων ειδικότερα. Οι εκλογές για το βασικό κοινοβούλιο, λοιπόν, είναι ‘κύριες’ εκλογές ‘δευτέρης τάξης’· αυτό αποδίδεται ουσιαστικά στο εθνικιστικό αίσθημα που επικρατεί στην περιοχή και στα αυτονομιστικά πολιτικά αιτήματα που αυτό υποστηρίζει, καθορίζοντας το πλαίσιο των ιδεολογικοπολιτικών αντιπαράθεσεων στο οποίο κινούνται τα πολιτικά κόμματα. Υπ’ αυτή την έννοια, ο όρος ‘εθνικές’ που είχαν δώσει οι Reif και Schmitt στις εκλογές δεύτερης τάξης, αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Σημειώσεις

1. Η μελέτη αυτή βασίζεται σε ερευνητικό υλικό από τη διδακτορική διατριβή του γράφοντος που εκπονήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο το 2008 με τίτλο ‘Οι εκλογές για το Βασικό Κοινοβούλιο στη σύγχρονη Ισπανία (1977 έως σήμερα): “κύριες” εκλογές “δευτέρης τάξης”’.

2. Βασικό χαρακτηριστικό για την κατανόηση του μοντέλου είναι ο ακριβής προσδιορισμός του επιθέτου ‘εθνικές’ [national] εκλογές δεύτερης τάξης. Ο Reif (1997: 117) επισημαίνει πως ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στο ότι η προεκλογική εκστρατεία και τα αποτελέσματα κάθε είδους εκλογών δεύτερης τάξης είναι, περισσότερο ή λιγότερο, επηρεασμένα από την κυρίαρχη πολιτική αρένα του συστήματος. Διευκρινίζεται ότι το μοντέλο των Reif & Schmitt έχει επικρατήσει χωρίς τη χρήση του επιθέτου ‘national’ και στο άρθρο τους οι αναμετρήσεις αναφέρονται ως εκλογές πρώτης και δεύτερης τάξης.

3. Ο Reif (1997: 118) διευκρινίζει ότι δεν είναι μόνο τα μικρότερα κόμματα που έχουν καλύτερες ευκαιρίες στις εκλογές δεύτερης τάξης σε σύγκριση με τα μεγαλύτερα αλλά και τα ριζοσπαστικά [radical], καθώς και τα λαϊκιστικά και τα κόμματα διαμαρτυρίας.

4. Μάλιστα οι απώλειες ακολουθούν την πορεία του εκλογικού κύκλου των βουλευτικών εκλογών και μπορεί να είναι τέτοιου βαθμού, ώστε νικητής των ευρωεκλογών να αναδειχθεί η αξιωματική αντιπολίτευση ή ακόμα και κάποιο άλλο κόμμα της πολιτικής σκηνής (Schmitt 2005).

5. Οι παράμετροι των 'ιδιαιτέρων συνθηκών', του 'θεσμικού πλαισίου', της 'αλλαγής στην κύρια πολιτική αρένα' και της 'κοινωνικής και πολιτισμικής αλλαγής' αναφέρονται στις γενικές τάσεις που επικρατούν πέρα από τις εκλογές και μπορεί να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των εκλογέων. Η παράμετρος των 'λιγότερων διακυβευμένων' (και της προεκλογικής εκστρατείας) σχετίζεται πιο στενά με τη συμπεριφορά των κομμάτων και των ψηφοφόρων κατά τις εκάστοτε δευτερεύουσες εκλογές και ίσως αυτός να είναι και ο λόγος που οι περισσότεροι ερευνητές ασχολήθηκαν με τις συνέπειες της παραμέτρου αυτής (Irwin 1995, Marsh 1998, Heath et al. 1999, Σκρίνης 2008: 17).

6. Μετάβαση [Transición] αποκαλείται η περίοδος 1975-1997, μετά τον θάνατο του Franco και μέχρι την αποκατάσταση της δημοκρατίας.

7. Αξίζει να σημειωθεί ότι προς το τέλος της δικτατορίας, η αποστρόφη προς τον ολοκληρωτισμό εκφραζόταν μέσα από την απέχθεια προς το συγκεντρωτικό κράτος και στο γεγονός ότι, πέρα από τις τρεις περιοχές που είχαν ανεπτυγμένα εθνικιστικά κινήματα πριν από τη δικτατορία (Καταλονία, Χώρα των Βάσκων και Γαλικία), τα τοπικιστικά αισθήματα ήταν ιδιαίτερα ισχυρά και σε περιοχές που είχαν παραμεινεί από τον Franco. Για παράδειγμα, η δυσάρεσκεια προς το κέντρο ήταν μεγαλύτερη στην Ανδαλουσία και τα Κανάρια Νησιά (περιφέρεια) από την περιοχή της Αραγονίας (ισχυρό βασίλειο κατά το Μεσαίωνα) και τις Βαlearίδες (περιφέρεια με γλωσσική ιδιαιτερότητα).

8. Οι διώξεις των φρανκικού καθεστώτος κατά των γλωσσών και της κουλτούρας κάθε επαρχίας καθώς και οι αντιλήψεις για οικονομική ανισότητα είχαν μεγεθύνει τις εντάσεις μεταξύ περιφερειών και κέντρου (Gunther, Montero & Botella 2004: 280).

9. Τον Αύγουστο του 1977 επανήλθε σε ισχύ η Γενική Διοίκηση Καταλονίας [Generalitat de Catalunya], ενώ τον Ιανουάριο του 1978 άρχισαν να λειτουργούν το Γενικό Συμβούλιο [Consejo General] της Χώρας των Βάσκων και η Χούντα της Γαλικίας [Xunta de Galicia] που είχαν θεοπιστεί πριν από τον Εμφύλιο, αλλά δεν είχαν προλάβει να λειτουργήσουν. Πρόκειται για τις τοπικές αυτόνομες κυβερνήσεις της Καταλονίας, της Χώρας των Βάσκων και της Γαλικίας αντίστοιχα.

10. Οι περιφερειακές διοικήσεις κάθε μιας από τις τρεις επαρχίες εισπράττουν, διαχειρίζονται, ρευστοποιούν και ελέγχουν όλη τη φορολογία, εκτός από αυτή που σχετίζεται με τελωνειακούς δασμούς και τα κρατικά (ισπανικά) μονοπώλια. Η διαδικασία έχει ως εξής: οι περιφερειακές διοικήσεις εισπράττουν τη φορολογία σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους της Αυτόνομης Κοινότητας της Χώρας των Βάσκων και την προωθούν στη βασική κυβέρνηση. Ορίζεται ένα ποσοστό το οποίο η βασική κυβέρνηση πληρώνει στην κεντρική ισπανική κυβέρνηση την 'εισφορά ως προς τις κρατικές δαπάνες που δεν καλύπτονται από την Αυτόνομη Κυβέρνηση της Χώρας των Βάσκων'. Το ποσοστό καθορίζεται και μεταβάλλεται ανά πενταετία, μετά από πρόταση ειδικής βασικής επιτροπής και έγκριση από το ισπανικό κοινοβούλιο (Castells & Jauregui 1996).

11. Στο πρώτο μέρος του νόμου ορίζονται τα δικαιώματα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, καθώς και τα ασυμβίβαστα. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στο εκλογικό σύστημα. Ένα κόμμα για να εκπροσωπηθεί στο κοινοβούλιο απαιτείται να υπερβεί το όριο του 3% (μέχρι την αναθεώρηση που έφερε η νομοθετική πράξη 6/2000 το όριο ήταν 5%) τουλάχιστον σε μία από τις τρεις επαρχίες. Η δομή, οργάνωση και λειτουργία των εκλογικών κέντρων αναλύεται στο τρίτο μέρος του νόμου, ενώ

στο τέταρτο και πέμπτο μέρος περιγράφεται αναλυτικά η διαδικασία διενέργειας των εκλογών: η παρουσίαση των κομμάτων και των υποψηφίων, η προεκλογική εκστρατεία, η προαιρετικότητα της ψήφου, οι διαφορετικοί τρόποι ψηφοδοσίας και η διαδικασία που ακολουθείται την ημέρα των εκλογών από την ώρα που ανοίγουν οι κάλπες μέχρι τη στιγμή που ανακοινώνονται τα αποτελέσματα. Στο έκτο μέρος, ο νόμος ορίζει τον τρόπο παρουσίασης των αποτελεσμάτων και τη διαδικασία υποβολής ενστάσεων. Τέλος, το έβδομο μέρος του νόμου καθορίζει τις επιχορηγήσεις και τις δαπάνες των κομμάτων.

12. Σε όλες τις περιπτώσεις όπου οι περιφερειακές και οι δημοτικές εκλογές διεξάγονται ταυτόχρονα, η εκλογική αποχή είναι κατά τι μεγαλύτερη στις πρώτες σε σχέση με τις δεύτερες. Το γεγονός αυτό μειώνει την πιθανότητα της τυχαιότητας και του σφάλματος και υποδηλώνει μια κανονικότητα.

Συντομογραφίες

EA	Eusko Alkartasuna (Βασκική Αλληλεγγύη)
EB-IU	Ezker Batua-Izquierda Unida (Ενωμένη Αριστερά)
EE	Euzkadiko Ezkerra (Βασκική Αριστερά)
EH	Euskal Herriarrok (Βάσκοι Πολίτες)
EHAK	Euskal Herrialdeetako Alderdi Komunista (Κομμουνιστικό Κόμμα των Βασκικών Εδαφών)
HB	Herri Batasuna (Λαϊκή Ενότητα)
PNV	Eusko Alderdi Jeltzalea - Partido Nacionalista Vasco (Βασκικό Εθνικιστικό Κόμμα)
PP	Partido Popular (Λαϊκό Κόμμα)
PSE	Partido Socialista de Euskadi (Σοσιαλιστικό Κόμμα της Χώρας των Βάσκων)
PSOE	Partido Socialista Obrero Español (Ισπανικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα)
UA	Unidad Alavesa (Ενότητα της Άλαβα)
UCD	Unión de Centro Democrático (Ενωση Δημοκρατικού Κέντρου)

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bilbao, I. (1983). 'The Basque Parliament and Government', *Basque Studies Program Newsletter*, 27.
- Castells, J.M. & Jauregui, G. (1996). 'Political autonomy and conflict resolution: The Basque case', στο Rupensighe K. & Tishkov V.A., επιμ., *Ethnicity and power in the contemporary world*. Tokyo-NewYork-Paris: United Nations University Press.
- Couffignal, G. (1993). *Le régime politique de l'Espagne*. Paris: Montchrestien.
- Dogan, M. (2002). 'Class, religion, party; Triple decline of electoral cleavages in Western Europe', στο Karvonen L. & Kuhnle S., επιμ., *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London and New York: Routledge.

- Gibbons, J. (2000). *Spanish politics today*. Manchester: Manchester University Press.
- Gunther, R., Montero, J.R. & Botella, J. (2004). *Democracy in modern Spain*. New Haven CT: Yale University Press.
- Heath, A. et al (1999). 'Between first and second order: A comparison of voting behaviour in European and local elections in Britain', *European Journal of Political Research*, 35 (3): 389-414.
- Heywood, P. (1995). *The government and politics of Spain*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Hooper, J. (1995). *The New Spaniards*. London: Penguin.
- Irwin, G. (1985). 'Second-order or Third-rate?', *Electoral Studies*, 4: 183-99.
- Laiz Castro, C. (2003). 'Formación de gobierno, democracia consensual y polarización de las elites: el caso vasco', *Política y Sociedad*, 40(2): 121-36.
- Lavroff, D.G. (1985). *Le régime politique espagnol*. Paris: PUF.
- Linz, J.J. & Montero, J.R. (2002). 'The party systems of Spain: Old cleavages and new challenges', στο L. Karvonen & S. Kuhnle, επιμ., *Party Systems and Voter Alignments Revisited*, London and New York: Routledge.
- Lipset, S.M. & Rokkan, S. (1967). *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*, London: Free Press.
- Llamazares, I. & Marks, G. (2006). 'Multilevel governance and the transformation of regional mobilization and identity in Southern Europe, with particular attention to Catalonia and the Basque Country', στο Gunther R., Diamandouros P.N. & Sotiropoulos D., επιμ., *Democracy and the state in the new Southern Europe*, Oxford: Oxford University Press.
- Marsh, M. (1998). 'Testing the second-order election model after four European elections', *British Journal of Political Science*, 28: 591-607.
- Martínez de Albeniz, I. (2005). 'Institutional structure', στο Gatti, G., Irazuzta, I. & Martínez de Albeniz, I., επιμ., *Basque society: structures, institutions and contemporary life*, (μτφρ. C.J. Watson), Reno: University of Nevada Press.
- Mota Consejero, F. (1998). 'Cultura política y opinión pública en las Comunidades Autónomas: Un examen del sistema político autonómico en España', working paper no. 153. Barcelona: ICPS.
- Moya, Y. (2003). 'País Vasco', στο Bartomeus O., επιμ., *La competencia política en la España de las Autonomías*. Barcelona: ICPS.
- Norris, P. (1997). 'Nominations: Second-order elections revisited', *European Journal of Political Research*, 31: 109-14.
- Πετρουόπουλος, Β.Γ. (1998). *Η αυτονομία των περιφερειών στο ισπανικό κράτος: Ιστορικά και κοινωνικο-πολιτικά δεδομένα της συνταγματικής ρύθμισης, διδακτορική διατριβή*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

- Pallarés, F. & Keating, M. (2003). 'Multi-level electoral competition: Regional elections and party systems in Spain', *European Urban and Regional Studies*, 10 (3): 239-55.
- Pérez-Díaz, V.M. (1993). *The return of civil society*, Cambridge Mass.: London, Harvard University Press.
- Pérez-Nievas Montiel, S. & Fraile, M. (2000). 'Is the nationalist vote really nationalist? Dual voting in Catalonia 1980-1999', working paper 147. Barcelona: ICPS.
- Reif, K. (1985). *Ten European elections: campaigns and results of the 1979/81 first direct elections to the European Parliament*, Brookfield Vt.: Gower.
- Reif, K. (1997). 'Reflections: European elections as member state second-order elections revisited', *European Journal of Political Research*, 31: 115-24.
- Reif, K. & Schmitt, H. (1980). 'Nine second-order national elections. A conceptual framework for the analysis of European election results', *European Journal of Political Research*, 8: 3-44.
- Σκρίνης, Σ. (2008). 'Οι εκλογές για το Βασκικό Κοινοβούλιο στη σύγχρονη Ισπανία (1977 έως σήμερα): "κύριες" εκλογές "δευτέρας τάξης"', Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή.
- Schmitt, H. (2005). 'The European Parliament Elections of June 2004: Still Second Order?', *West European Politics*, 28(3): 650-79.
- Τεπέρογλου, Ε. & Σκρίνης, Σ (2006). 'Το μοντέλο των εκλογών δευτέρας τάξης και οι ευρωεκλογές της 13ης Ιουνίου 2004 στην Ελλάδα', *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 27: 126-47.